

*Бојан Драшковић**

ПАД СЛОБОДАНА МИЛОШЕВИЋА

Сажетак

Аутор са дистанце од двадесет година, и уз помоћ нових историјских извора сагледава догађаје у којима је делимично, као грађанин учествовао, констатујући на самом почетку да се његово мишљење знатно променило од тог времена. Режим Слободана Милошевића, није био ни диктаторски ни тирански, како су га западни медији и домаћа опозиција тог времена представљали. Он је у великој мери био демократски, и ауторитативан, а у одређеном смислу и либералан. Највећи проблем овог периода модерне српске историје, је његов сукоб са Западом, који није дозвољавао југословенски континуитет, него је 31. маја 1992. године, Савезној Републици Југославији увео међународне санкције. Слободан Милошевић био је ауторитативна и снажна личност, која је владала Србијом и СРЈ у тешким условима међународне изолације. Његов режим био је импровизаторски и он је опстајао у складу са могућносима. Његовом паду у допринела је погрешна процена ситуације али и сукоб са српским радикалима и форсирање мондијалистичког ЈУЛ-а у односу на његову изворну странку СПС. У петооктобарским променама уз помоћ незадовољних грађана, али и дела војске и полиције, уз финансијску подршку западних обавештајних служби, у некој врсти прикривеног пуча, пао је режим Слободана Милошевића. Фактори који су га оборили желели су враћање државе у нормалне токове, али су за то морали да плате изузетно високу цену Западу који је на све начине покушавао да казни Србију и Србе. Ипак некадашњи лидер Србије је у Хагу доживео политичку и историјску рехабилитацију, и од негативне историјске појаве постао позитивна историјска личност.

* Историчар, Кањижа.

*

Није нимало једноставно, чак и са временског размака од равно двадесет година, као непосредни учесник и очевидац писати о у првом лицу једине о догађајима који су многе интелектуално и духовно формирали и заувек обележили. Био сам један од учесника Петог октобра 2000. и противник режима Слободана Милошевића, један од мноштва демонстраната, незадовољних студената, жељан да живим у много бољој и организованијој држави од оне у којој сам до тад живео. Борио сам се жестоко за пад тог „озлоглашеног“ режима, јуришао, демонстрирао, мирно посматрао како неки нови људи са власти терају старе и компромитоване, како се устоличавају на улици, заузимају банке и предузећа, мислећи да ће нам промена донети све оно што нам је било ускраћено у десет година међународне изолације. А онда је наступило отрежњење. Убрзо сам схватио да сам био статиста у огромном филмском пројекту, добровољни учесник велике манипулације, неко ко је добровољно јуришао на самог себе и против свега за шта се изворно залагао. Политику сам одједном схватио као једну огромну машину за манипулацију људима, или „мазалицу“ како је то знао да објасни Стеван Перков Вукотић, један од заповедника Његошеве гвардије. Схватио сам да нема човека који не може бити изманипулисан и злоупотребљен. Покајао сам се, гледајући Слободана Милошевића како се умешно брани у Хагу и од некадашњег тиранина и диктатора, како сам га замишљао, полако се претвара у политичку жртву и борца за слободу, првог светског антиглобалисту, борца против „дубоке државе“, политичку претечу Владимира Путина и Доналда Трампа.

Низањем година људи обично упадају у замку „златног доба“, и своју прошлост настоје да идеализују. Није Слободан Милошевић био идеалан политичар, далеко од тога, правио је можда и велике грешке. Али зар његово доба нје било изузетно тешко и неизвесно? Пети октобар 2000. је означио коначан крај његове епохе али не и његове борбе која се наставила с несмањеном жестином и под другим условима у сали Хашког суда. Та борба је трајала све до његовог физичког краја 12. марта 2006. године, у историји српског народа означила је

извесну прекретницу. Срби који су се самопоразили, и то не једанпут у својој историји, од тог дана почели су поново да се отржењују и да се враћају себи, а аутократа је добио је своје место у њиховој историји. Показао се достојан историје и животног подвига у животу који је имао успоне и падове, добре и лоше стране, велике врлине и још веће мане. Од тада је почео сасвим другачије да се осликава у свести свих оних који су прошли кроз године великих патњи и тешких искушења, какве су биле године његове владавине. Снови и илузије које смо гајили о свету из кога смо избачени, брзо су се претворили у реалност.

Притисци на Србију нису јењавали од тада до данашњег дана. Опоравак је текао споро а несигурност и сиромаштво се повећавало у капиталистичким, неолибералним условима. Милошевић за кога су неки мислили да је узрочник свих проблема који су снашли Србију је уклоњен али проблеми су остали, само што овога пута није било оправдања за њихово нерешавање. Поново се потврдила она Његошева; „да онај ко на брду ак и мало стоји више види него онај под брдом“. Тако и епоха Слободана Милошевића, његов дуготрајан опстанак на власти као и одлазак уз помоћ страног фактора који је под своју контролу ставио све полуге система, од полиције, до војске и опозиције и који се играо и манипулисао са народним и националним осећањима, данас добија друкчију димензију.

На питање ко је био Слободан Милошевић и како је и зашто пао с власти, покушао сам да дам одговор у овом раду. Ако сам се макар и делимично приближио одговору на тај проблем, могло би се рећи да ово писање није било узалудно.

*

Биографија Слободана Милошевића је типична балзаковска прича о интелигентном, младом, амбициозном провинцијалцу жељном да по сваку цену успе у друштву. То је уједно и прича већине студената Београдског универзитета његове генерације, добрих гимназијских ђака у држави која је вапила за високообразованим кадровима, широм им отварала врата друштвеног успеха и напредовања, запошљавала их, наравно по цену да поштују њена строга и неприкосновена правила понашања. Уз партијску књижицу и добру карактеристику морално-политички подобног

члана друштва, старији партијски чланови и властодршци, иако невољно, у условима техничког и технолошког прогреса, отварају су широм врата младом, образованом и амбициозном свету, коме је факултетска диплома и партијска књижица обезбеђивала сигурно место у друштву. (Антонић 2014, 5-10) Слободан Милошевић је припадао управо тој генерацији комунистичких техно-менаџера, првој генерацији одраслој и школованој у комунистичком свету. Као такав он се слободно могао назвати „дететом комунизма“ и његовог аустро-марксистичког облика познатијег као титоизам. Иако није био медиокритет нити политички апаратчик, Слободан Милошевић се говором, понашањем, облачењем, управо тако понашао. (Николић 2013, 259-286) Изгледао је као неко ко је рођен на партијском састанку а од све добре књижевности читао је искључиво бесмислене и дуге реферате и досадне говоре. Његова спољашња појава пре је била стечена него урођена особина. Тврдим говором, оштрим ставом, Милошевић је био оличење комунистичког идеала. Изгледао је као „млади јастреб“, озбиљног образовања и импресивне интелигенције, снажне речитости, човек који јасно види проблем и решава га чврстом руком, на комунистички исправан, да се не каже стаљинистички начин. Такав став умео је да заваља како Милошевићеве противнике, исто тако и његове пријатеље и сараднике. У његов ум тешко је било ући. Милошевић је попут многих Срба из Црне Горе био рођени глумац, неко чији су изглед и понашање умели да заваљају, често одају погрешан утисак. Он је такође, својим политичким макијавелизмом умео да изненади своје политичке противнике. Милошевић је знао да их доведе у незгодну ситуацију а затим порази, понизи и политички уништи. То је на својој кожи најбоље осетио његов кум и пријатељ из студентских дана Иван Стамболић, човек преко кога се Слободан Милошевић успео на политичкој и привредној лествици и у великој мери остварио своју политичку каријеру. Њихов однос као и судбина коју су на крају доживели може се оценити као шекспировска. Слободан Милошевић је у тој релацији, у борби за власт, играо крајње антагонистичку улогу. Милошевић је био мајстор политичког макијавелизма и ту његову особину признао му је свемоћни

Запад који се добро намучио како би га скинуо са власти. (Ивановић 1989, 67-70).

Као рођени глумац он је, наравно, имао више лица и свако је у њему гледао оно што је желео да види а не оно што је он уистину био. Тако су филозофи праксисовци, а касније и другосрбијанци који су у одушевљено пуштали балоне и јавно се радовали његовом физичком одласку, у њему напре видели индоктринираног комунисту и стаљинисту. Запад је у Милошевићу препознавао једног од комунистичких диктатора налик на Чаушескуа, са којим је делио само велику љубав према жени – политички грех неопростив на Балкану. Истовремено, многи националисти и интелектуалци у њему су видели титоисту и комунистичког техно-менаџера. У ствари, Слободан Милошевић је од свега тога био по нешто, али у суштини није представљао готово ништа за шта се издавао и како је изгледао. Резултати његове политике, не иду у прилог оцени о диктатури. Милошевић је био републиканац и политичар за током чије власти је одржано мноштво избора. Колико су ти избори били демократски или „намештени“ сасвим је друго питање, али они су постојали, тако да му се не може спорити, бар не формално, да није био демократа. Милошевић је бежао од сваког нарцизма и није сатима попут Фиела Кастра или Александра Вучића пленио пажњу народа на малим екранима нити је своје најзначајније успехе истицао. Иако је Милошевић имао армију следбеника и људи који су му веровали и несумњиво га волели, он није био тај који је иза себе имао армију плаћених политичких аналитичара који ће га масовно хвалити на медијима. Од медија под његовом контролом била је РТС и медијска кућа *Политика*. Опозиција је имала своја гласила, и масовно га је нападала, много више него што се бранила. Несложна и посвађана, она је више користила Милошевићевом режиму него што му је реално наудила, а када се то десило, дошло је више страном вољом и очигледним тактичким грешкама самог Слободана Милошевића него неком њиховом спектакуларном политичком вештином. Истина, Слободан Милошевић је био јавно скроман човек који је чврстом руком умео да држи систем власти у покорности. Умео је да влада попут Милоша Обреновића и ту му вештину нико не може оспорити.

Његове интелектуалне и духовне способности највише су дошле до изражаја у току хашког процеса – најславније странице његовог живота и личне биографије, када је сам са изузетно скромним средствима успео да у парампарчад разнесе неутемељену оптужницу против Срба. Оспорио је оптужницу скројену на основу писања западне пропаганде која се показала много више силедијска и медиокритетска него како се јавности у то време представљала. Милошевић је од оптуженог постао тужилац, а његова прерана смрт у хашком казамату, несумњиво га је иницирала у политичког мученика и борца против глобализма и „дубоке државе“ (Булатовић 2006, Шешел 2005).

Слободан Милошевић био је човек импресивне интелигенције, несумњивог шарма и политичке харизме, личност које су се политички противници више плашили него што су је објективно разумевали. Брзо је схватао суштину политичких проблема, умео је да слуша своје саговорнике и формулише луцидне и ироничне одговоре. У директном разговору са њим многи су поклекли, а међу људима са којима је свакодневно сарађивао умео је да одржи неку врсту фамилијарног односа. Лако је одолевао притисцима, заправо ако би се подробније анализирао период његове владавине дошло би се до закључка да је читав овај период представљао огроман и тежак притисак, како на саму Србију која се тешко опорављала од Југославије и њених силом наметнутих утопија, али исто тако и од њеног политичког руководства на чијем се челу налазио. Слободан Милошевић је био више од других принуђен да доноси тешке и историјски значајне одлуке, да жртвује део зарад целине, или да целина трпи најпре материјалну оскудицу и опште осиромашење зарад уведених економских санкција. Србија је од стране Запада посматрана безмало из перспективе некадашње Хабзбуршке монархије као предстража Русије на Балкану, антиевропска и антиглобалистичка земља и перманентна опасност по НАТО и нови светски поредак. (Робертс 2012).

Тринаест година његове владавине значиле су тринаест дугих и тешких година сиромаштва и друштвене кризе, које су се на крају везале за његово име и његову личност. Његова главна мана, према речима Борислава Јовића, једног

од његових најближих сарадника: „Слободан Милошевић је био мајстор политичког прагматизма и једини циљ му је био одржање на власти.“ (Јовић 2009).

Међутим, за време у којем је живео и политички деловао, такав приступ политици није био увек најсрећније решење. Иако политички прагматик Слободану Милошевићу као да је недостајала стратешка мисао и смисао за историјску мисију. Међутим, за време у којем је живео и владао, посткомунистичког, постмодерног преобликовања света у духу неолибералних економских концепција Милтона Фридмана, којима се политички супротстављао, на Балкану су се дешавале националне револуције и покрети младих посттитоистичких нација, што Слободан Милошевић није до краја разумео. То нераздевање, подстакнуто прагматизмом и уверењем да је национализам превазиђена категорија, о чему га је посебно саветовала његова супруга Мирјана Марковић, довео је до одклона снажне политичке визије ослоњене на традицију која би творила нешто што би се могло назвати политичким системом.¹

У суштини Слободан Милошевић и његов режим био је оличење импровизације, релативно успешне у немогућим условима и катастрофалне приликом сваког покушаја да се на било који начин успостави било каква друштвена стабилност.

Одгајан на погрешним узорима, дивећи се политичкој харизми Јосипа Броза Тита, Милошевић као да није до краја схватао сву сложеност како Титове личности тако и политичких прилика које су га изнедриле. Он се обрео у тешкој ситуацији једног Милана Недића, са више од пола

1 О националној политици Мирјане Марковић сведоче њене речи: „Тешко је објаснити, а поготово оправдати, те родовске, племенске, кастинске и средњевековне импULSE у нашем друштву, који нас сукобљавају са нашим добом. Ако добију право грађанства на ширем плану, избаћиће нас из сваке игре – из историје, из живота. За време експанзије најпримитивнијег национализма (за чији је врхунац надам да је прошао) и ембарга међународне заједнице, као мутни талас преплавил нас је свест да можемо сами, да нам у ствари нико и не треба, да су нам можда сви непријатељи, да су срби најстарији и небески народ, да све што није српско представља мању вредност и да се без тих вредности не може... Али, носиоци тих напора нису одустали. Они су и даље ту. Притајени или испољени, са мање или више модификованом тежњом да Србију и „васколико српство“ одвоје од свих земаља које нису српске и од свих људи који нису Срби.“ Mirjana Marković, *Između Istoka i Juga*, ВmG, Beograd 1996, str. 44.

милиона избеглих и расељених које је требало сместити и нахранити, или у политичкој позицији Милоша Обреновића, али без Недићеве културне политике и Обреновићеве стратешке државне концепције. У том смислу, Милошевић је био исувише либерална личност, неко ко је допуштао да многе негативне појаве избију на површину и да се много тога решава стихијски, само од себе, без јасног система, у једном тешко подношљивом економском, културном и политичком хаосу.

Тако посматрано, ништа није погрешније него Слободана Милошевића оцењивати као диктатора и тиранина, већ би се пре би могло рећи да је био властодржац и властољупац. За тиранију је била потребна снажна политичка и идеолошка индоктринација маса коју Слободан Милошевић очигледно није могао да оствари. Тај идеолошки недостатак надомештавала је његова супруга Мирјана Марковић, чија појава у политичком животу Србије се поклапа да очигледним ратним губицима Срба у Хрватској и Босни и Херцеговини. Са својом политичком партијом онс је наступала са идеолошких позиција коминтерновског комунизма, које су се поклапале са глобалистичком концепцијом анационалног света. Њено деловање у српској политици, према мишљењу многих Милошевићевих сарадника и следбеника политички га је потпуно упропастило, јер је његова политичка странка на власт дошла на таласу народног незадовољства Уставом из 1974. године, и неравноправног положај српског народа у СФРЈ. Чувено „дешавање народа“ и „антибирокуратска револуција“ против покрајинских руководстава, као и политички положај српског народа на Косову и Метохији отворило је српско питање у Југославији, а управо је Слободан Милошевић био личност која се ставила на чело тог питања. Отварање српског националног питања резултирало је отварањем готово свих националних питања што је на крају довело и до разбијања и распадања Југославије у крвавом етничком и грађанском сукобу.

Политичка позиција Слободана Милошевића по националном питању била је социјал-демократска и она се суштински није разликовала од десне фракције комунистичке партије Југославије Симе Марковића из Вуковарског конгреса, осуђене од стране Коминтерне и кроатофилних левичара, а коју је у Милошевићевој партији највише подржавао

академик Михаило Марковић, са којим 1994. године, Милошевићева супруга ступила у озбиљан политички и идеолошки обрачун.² Тај политички обрачун скупо је коштао Слободана Милошевића јер се нашао прикљештен између различитих политичких концепција чију суштину је, по свему судећи, мало разумевао. Тако је повећани уплив ЈУЛ-а у политички живот земље, самог Слободана Милошевића одвојио од његове изворне политичке базе и нанео велику штету његовој странци на терену.

Опште је мишљење да је највећа заслуга Слободана Милошевића била та да је отргнуте покрајине Косово и Војводину поново вратио у окриље Републике Србије. Знатно пре Милошевићеве појаве на српској политичкој сцени, а непосредно после Титове смрти, Дража Марковић је успео да у посед републике врати државну безбедност чиме је знатно ојачао републичке ингеренције и припремио терен за даљу централизацију Србије која је отпочела баш под Милошевићевим главним противником са Осме седнице Иваном Стамболићем. Наиме, управо је Стамболић био тај који је још 1984. године успео да под републичку власт врати изузетно важне стратешке привредне субјекте, као што су железница, пошта и електропривреда, а до његове формалне смене 1987. године Стамболић је успео да од осталих републичких руководстава добије сагласност за промену Устава Србије и повраћај дела отргнутог републичког суверенитета са покрајина на републику. Али овај посао уместо њега доконтчао је Слободан Милошевић, који је уз помоћ „антибирократске револуције“ и „дешавања народа“, довео до отварања српског питања у Југославији чиме је Ивану Стамболићу буквално „украо круну“ његовог вишегодишњег унутарпартијског и за јавност затвореног рада. То само по себи довољно говори о Слободану Милошевићу, као личности изразито антагонистичке, шекспировски трагичне

2 Мирјана Марковић 1994. године, жестоко у *Политици експрес* напада академика Михаила Марковића, чиме је у самом СПС-у отпочела смена његове струје у коју су спадали још и Борислав Јовић и Милорад Вучелић. Њих је Слободан Милошевић сменио на Трећем конгресу СПС-а а стварни разлог је био идеолошко неслагање са његовом супругом која је идеолошки припадала анационалној струји: О томе: Mirjana Marković, *Između Istoka i Juga, dnevnik*, GmG, Beograd 1996, 32-37.

природе. (Антонић 2014, 34) Он читаву акцију против Стамболића није могао да уради самостално. Према речима Славољуба Ђукића, Слободан Милошевић је против Ивана Стамболића имао подршку старог партијског врха оличеног у Петру Стамболићу – Ивановом ујаку и у генералу Николи Љубичићу, који су се против Стамболића и Драгише Буце Павловића нису окомили због српске политике у целини, него због одбране лика и дела Јосипа Броза Тита. Али када се у читаву акцију умешао Душан Митевић и ТВ Београд, тога момента у политички живот ушла је и опозиционо настројена, београдска чаршија коју је тешко било истерати и која је важан постала фактор утицаја. (Ђукић 1992, 122-156).

Милошевићу није преостајало ништа друго него да искористи тај талас народног незадовољства, који се поклопио са сличним таласима у Европи и на неки начин је представљао његову претечу. Али уместо да руши комунизам, Милошевић га је трансформисао, односно успео је да трансформише оно што је остало од њега, јер се комунизам две године после његовог устоличења на чело српске партије буквално истопио попут снега, а комунисти су се нашли у другим партијама и на другим политичким позицијама. Питање самоукидања Савеза комуниста Југославије постало је сасвим извесно, а самим тим и југословенске државне заједнице и свих институција које су почивале на овој политичкој организацији. Предочени процес се макар у теорији могао завршити мирним путем, међутим, логика историје и талас националних покрета и револуција уз огромно осиромашење државе и раст јавног дуга, буквално је гурнуо државу у крвопролиће и ратна разарања. Створена је крајње несигурна и хаотична ситуација са којом је сусрела Милошевићева Србија првих година вишестраначја.

Пад Берлинског зида у новембру 1989. и увођење вишестраначког система за Слободана Милошевића представљали су више него непријатно изненађење. Нешто пре тога југословенски премијер Анте Марковић је у септембру 1989. увео конвертибилност динара, а 25. децембра 1989. године у Румунији са власти свргнут Чаушеску, чиме је симболично пуцано на комунизам. Деведесете године политичка ситуација се из основе изменила. Савез комуниста се распадао, у Југославији се уводио вишестраначки систем.

Дана 7. априла 1992. године, другог дана после отпочињања сецесионих сукоба у Босни и Херцеговини, Слободан Милошевић је донео стратешку одлуку да Југославија као држава настави да постоји у континуитету. Ова одлука ма колико у самој Србији била непопуларна, а нарочито са тачке гледишта међународне јавности, пре свих Сједињених америчких држава, суштински је означила најсамосталнији и најсмелији потез Слободана Милошевића. Тај потез га је с једне стране гурнуо у отворени сукоб са Западом а са друге стране Србима дао стратешку предност у односу на остале учеснике у ратном сукобу. Тиме је главна Милошевићева заслуга била да је успео да ратне сукобе у том часу максимално локализује. Наставак југословенског континуитета, имало је искључиви и једини циљ задржавање војно-техничког наслеђа ЈНА, јер да је Србија прогласила независност, као и Црна Гора, оне би у међународним условима морале да иду на арбитражу поводом сукцесије југословенске имовине, а прва на удару би се нашла имовина ЈНА (изражена у авионима, тенковима, топовима и сл). На тај начин у сред рата Србија и Црна Гора би се својом вољом разоружале и морале нужно да се умешају у сукоб. А разоружавати се у време рата нимало није паметна одлука. Тако да је југословенски континуитет био једино могуће решење, с којим су Срби у рату у Крајини и Босни и Херцеговини успели да задрже огроман део оружја и да добро наоружани, бар за неко време одложе напад Запада, који се већ у то време показао, у погледу Србије сасвим извесним. Директна последица ове одлуке била је резолуција Савета Безбедности 757 од 30. маја 1992. године којом су Србији уведене међународне санкције.

Резолуцијом Савета безбедности Уједињених нација 757 дошло је до нагле тајкунизације српске привреде и друштва као и до отворене криминогенизације појачане ратним окружењем у коме се држава нашла. Том приликом извршена је масовна пререгистрација спољнотрговинских фирми у државном власништву (под контролом обавештајне заједнице) на њене директоре. Управо ће овај процес бити пресудан за каснији пад режима Слободана Милошевића. Том приликом израстају тајкуни попут Вука Хамовића и Војина Лазаревића, трговаца енергентима, Мирослава

Мишковића, Зорана Дракулића и других, будућих српских олигарха који ће се прославити у каснијој пљачкашкој приватизацији Србије под диригентском палицом Млађана Динкића, Божицара Ђелића, Александра Влаховића и других „експерата“ из нове и најновије српске клептократске елите. (Душанић 2020) Управо ће они на крају бити и финансијери и организатори Петог октобра, као и учесници у чувеној пљачкашкој приватизацији Србије која се одвијала под благословом западних земаља, с циљем и намером да се Србија претвори у типичну полуколонијалну државу. А да би тај пројекат био успешан, прво је морала страдати српска култура. Културоцид је најважнији део губљења националног суверенитета једне државе. Култура значи самосвест, а самосвест увек представља обнову државе и нације. А како нација „иде на добош“, и то вољом својих домаћина, онда она мора да раскине са сопственим коренима, својом традицијом и културом. У том смислу, пљачкање Србије је ишло у корак са њеним темељним заглупљивањем које је вршено путем надалеко чувене „негативне селекције“, намештањем лажних кадрова у политици, науци, култури, људи који су имали задатак да приватизују све што се могло приватизовати и да упропасте све што се могло упропастити. (Антонић 2008).

Тадашњи политички челници у самом врху СПС-а били су свесни величине политичког ризика у који су ушли, стога им је био неопходан обједињени апарат силе како би могли контролисати људе којима је предато у руке огромно државно богатство. Само преко њих држава је у том тренутку могла обављати неопходне трансакције са иностранством, али истовремено њихови животи постали су гаранција њиховог богатства, и из те доста тешке и мучне ситуације они су желели да изађу, али као власници онога што им је фиктивно припадало и као људи који имају моћ и одлучују. Стога су управо ови људи постали безбедоносно интересантни страним службама које су желеле на сваки начин да са њима остваре контакт и да преко њих додатно дестабилизују и дестимулишу режим Слободана Милошевића, који је да би опстао нужно морао да се тоталитаризује, али како би тоталитаризација у тим условима била немогућа, најпре због идеолошке неразвијености самог режима, исто тако и због

затварања „пословних“ а суштински шверцерских канала за набавку неопходних енергената, морало се приступити масовној криминогенизацији друштва, као и знатном паду културног садржаја. Главно стратешко опредељење у економији тадашњег СПС-а је привреда која почива на друштвеној, односно државној својини, као и социјалној равноправности за највећи број гласачког тела; припадника радничке класе, дозвољен је ситан шверц и сива економија како би становништво у великим градовима некако преживело, као и базирање на малој привреди и малим привредницима који опстају једино у симбиози са неким већим привредним системом. Суштински, држава је у том тренутку морала нужно да се ослања на сопствене ресурсе, а никада није прешла на систем ратне привреде који јој се природно нудио као решење. Зато је СПС да би задржала радничку базу својих гласача увела закон по коме у Србији у државним предузећима није смело бити отпуштања радника док трају санкције. Вишак радне снаге послат је на „принудне одморе“ уз скромну надокнаду. Држава се налазила у стању наглог сиромашења и пада животног стандарда проузрокованом огромном инфлацијом. Тако у 1991. години цене расту око 10% месечно, у 1992. години око 50% месечно, да би почетком 1993. године оне расле у јануару на 100%, у мају 205%, у јуну 367% а у августу 1881%. Влада масовно штампа паре а преко мреже дилера набавља девизе од грађана. На штицунгу, курсној разлици, постоји читава једна економска групација која се богати од инфлације. Рачуна се да је у току хиперинфлације из сламарица извучено преко 3.500.000.000 \$. Средином 1993. године инфлација се отргла контроли, а у јулу месецу исте године долази до слома монетарног система. Такође, почетком деведесетих година долази до појаве пирамидалних штедионица (Југоскандик и Дафимент банка) основане по систему перпетумобила, самом по себи немогућем који уз државну помоћ уништава поверење грађана у државу и национални банкарски систем. 9. октобра 1991, основана је Дафимент банка, у власништву Дафине Милановић, као један од највећих пројеката масовне преваре. Уз снажну медијску кампању крајем 1992. и почетком 1993. године банка је имала 14. 000. 000 уговора о ороченој штедњи

и располагала је са укупним капиталом од 3.000.000.000 тадашњих ДМ. 8. марта 1993. банка је затворена а 150.000 наивних штедиша трајно је остало без својих уштеда. Слободан Милошевић је за руковођење пасиве 27. октобра 1992. године, поставио човека од његовог личног поверења, Михаља Кертеса, чиме је читавим пословима ове пирамидалне банке суштински управљала Служба државне безбедности. Осам месеци пре краха банке, у јулу 1992. године наводна власница банке Дафина Милановић у саобраћајној несрећи губи своју породицу – гине јој муж и двоје деце, а она лично бива оптужена за нелегално присвајање 21.000.000 ДМ. Приликом покушаја изласка из земље 14. јула 1993. године, Дафина Милановић бива враћена са граничног прелаза Келебија, против ње се водио процес све до њене смрти 2008. Године- Шта је било са толиком количином новца у девизама, до краја остаће неразјашњено. (Антонић 2014, 133-144).

Представници, прозападне, тзв. демократске опозиције, свој политички легитимитет траже у окупљању интелигенције и њеном стављању на чело антимилошевићевског, а суштински антикомунистичког или још тачније антититоистичког покрета у Србији. Политичка атмосфера у том тренутку захтевала је обнову српске државе, а никако континуитет са претходним режимом. Слободан Милошевић који је Осмом седницом, „догађањем народа“ и „антибиروقратском револуцијом“, интернационализовао српско питање на Косову, сада је, чинило се настављао протитоистичку политику која је на крају крајева морала довести до потпуног слома.

Делом политички инструисани, а већим делом изманипулисани, против режима Слободана Милошевића окупио се врх Српске академије наука, Удружења књижевника Србије и Српске православне цркве, који је стао уз прозападну опозицију у циљу оснивања нове политичке коалиције познатије као ДЕПОС (претече свих каснијих коалиција међу којима ће најпознатија бити ДОС која ће на крају и срушити режим Слободана Милошевића).

Предлог за нову коалицију дат је 17. маја 1992. године, а његову основу чинили су потписи 55 академика и интелектуалаца, да би се 23. маја ДЕПОСу придружио СПО Вука Драшковића и ДСС Војислава Коштунице. Демократска

странка, Драгољуба Мићуновића и Зорана Ђинђића, у којој су велики утицај имали праксисовци окупљени око Љубе Тадића, овом приликом су подржали Слободана Милошевића и његову идеју југословенског континуитета, пре свега и због личних односа између Љубе Тадића и Добрице Ћосића који је 23. априла постао први председник најновије српске Југославије, делом, с циљем и разлогом што би обнова српске државе и српске државности за њега значила обнову четништва, што би код њега, према Тадићевим речима, било равно личном поразу.³ Никада, ни пре ни после, захваљујући снажној прокомунистичкој струји, неомарксистичкој струји у Демократској странци, она није била идејно и идеолошки ближа СПС-у него у том тренутку. Издвајањем ДСС-а, из Демократске странке изашло је национално опредељено крило, препустивши странку марксистима, против којих се у младости борио, тада већ преминули књижевник Борислав Пекић.

У ДЕПОС-у се суштински окупио десно опредељени део српске интелигенције, и политичких група који се залагао у том тренутку за обнову српске државности, повратак монархији и раскид са Југославијом и југословенством. Та идеја, блиска дијаспори и српској прочетничкој емиграцији на Западу, постала је „обалављена“ највише посредством Вука Драшковића који је играо опасну улогу антисрпског тројанског коња у редовима српских националиста; улогу човека који суштински компромитовао здраву националну идеју као и врх српске православне цркве, Удружења књижевника Србије и САНУ-а, који се, узгред речрно, никада неће опоравити од овог, за њих, погубног савеза. (Селић 1995, 66-84).

Дана 4 јуна 1992. године на годишњој скупштини САНУ поднесен је захтев за смену Слободана Милошевића, захтев је подржало 46 академика, њих деветорица су се потом

3 „Мислим да Добрица Ћосић покушава да задржи своју позицију. Морате схватити да је Добрица Ћосић човек који се грози извесних архаичних националних симбола и покрета који су се појавили на политичкој сцени Србије. Мислим да је то за њега било шокантно. Мислим чак да је он негде изјавио: „Ако би четници победили у Србији ја бих се обесио.““ Мирјана Бобић Мојиловић, Љубомир Тадић академик, „Зашто смо изгубили“, *Дуга*, бр. 439, од 20. децембра до 5. јануара 1991, стр. 10.

повукли, тако да САНУ није добила потребну већину да подржи овај предлог. Из ове политичке акције САНУ ће изаћи политички дубоко подељена институција, на милошевићевску и антимилошевићевску струју.

Три дана по окончању Сабора код Слободана Милошевића долази Милан Панић, као први председник Савезне владе. Милан Панић као амерички човек и амерички држављанин, долази с јасном намером да спроведе америчку спољну политику у Југославији. Првобитни Панићев циљ је био да Милошевић са њиме склопи уговор о часном повлачењу из политичког живота. Главни јамац овог уговора била би Бела кућа и САД, које би наводно, Србији укинуле међународне санкције и самом Слободану Милошевићу заузврат био би понуђен миран и уносан посао у САД-у. Посредник у овом договору био је Милошевићев пријатељ и један од главних америчких играча у Београду, Душан Митевић, бивши директор Радио Телевизије Београд касније РТС-а. (Панић 2014, 140) Слободан Милошевић је довођењем Милана Панића повукао тактички потез, с једне стране да задовољи америчке интересе а са друге стране да открије њихове „спаваче“ у земљи. Главни циљ било је укидање санкција СРЈ и њено укључивање у међународне оквире. Али када је Слободан Милошевић на конференцији у Лондону схватио да и поред потписаног споразума од укидања санкција неће бити ништа и да је главни циљ Запада да се трајно инсталира на ово подручје по цену рата, кренуо је против Милана Панића, који је у Србији почео да игра готово исту ону улогу коју је неколико година раније играо Анте Марковић. Овај споразум је понуђен Слободану Милошевићу 24. јула 1992. године, али он га није потписао.

Против опозиције окупљене око ДЕПОС-а Слободан Милошевић је у том тренутку имао изузетно моћно политичко оружје: Војислава Шешелја и његове радикале, националисте и десничаре, који су претендовали на сличну политичку традицију и обраћали се сличном бирачком телу. Радикали са освојених више од милион гласова постали су политичка снага која је могла лако да неутралише салонску опозицију насталу у редовима београдске чаршије. Те 1992. године, управо ће Шешел бити тај који ће спасити режим Слободана

Милошевића у Србији. (Шешел 2001) Истовремено, Шешелјево бирачко тело биће од пресудне важности и за обарање самог Слободана Милошевића. Војислав Шешел је постао озбиљан тас на српској политичкој ваги, и у зависности где се он налазио 90-их година, та страна била је у предности. У августу 1993. године Војислав Шешел је успео да обори са власти Добрицу Ћосића и да раскринка очигледну злоупотребу службеног положаја генерала Животе Панића. Радикали су у савезном парламенту поставили осетљиво питање смене војног врха СРЈ. Шешел је тражио смену Радована Радиновића, Владимира Стојановића команданта Прве армијске области и Александра Димитријевића, начелника Контраобавештајне службе Војске Југославије. Слободан Милошевић који се у то време плашио војног удара решио је да пензионише одређени број неподобних и сумњивих генерала и официра. Главни Милошевићев кандидат за место начелника генералштаба био је генерал авијације Божидар Стевановић, који је уживао велики углед код својих колега. Постављење авијатачара на место начелника југословенског генералштаба, наравно да није било по вољи НАТО челницима из простог разлога што су ови људи, сами по себи, представљали комплексан тип личности: по природи храбри, склони ризику, технички образовани, али и годинама школовани на совјетској ратној техници, што их је у неку руку идеолошки сврставало међу русофиле. Непостављање русофилски расположеног Стефановића, и довођење, уместо њега америчког миљеника и како се испоставило „сарадника“ Перишића, део је политичке интриге у којој је главну улогу одиграо Момир Булатовић који је инсистирао да се генерал Стевановић пензионише, и на његово место постави Момчило Перишић. Том приликом Слободан Милошевић је пензионисао 43 генерала у најбољој животној доби. Тај губитак високих официра ЈНА, сасвим у складу са политиком Запада, на инсистирање Момира Булатовића и Црногораца који су у савезној влади водили прозападну политику, касније ће се показати погубним за Војску Југославије.

*

Почетак пада Слободана Милошевића дошао је у време његове највеће политичке снаге. 5. новембар 1996. године, на

парламентарним изборима дошло је до тријумфа левице, а 17. новембра 1996, године на општинским изборима у великим градовима масовно добија опозиција, а СПС, губи чак 45 општина. Тајна овог политичког парадокса налазила се у радикалским гласовима који су се управо због ЈУЛ-а масовно окренули демократској опозицији. (Шешел 2001) Шешел је ушао у сукоб са социјалистима од 1994. године, када му је Милошевић покушао да поцепа странку. Тада се десио чувени инцидент, 18. маја 1994. године у Савезној скупштини када је насрнуо на председника скупштине Радомана Божовића.. Идуће године напади са те стране нису јеђавали, а 3. јуна 1995. године био је ухапшен у Гњилану. (Шешел 2001) Почетком 1995. године, 13. фебруара Шешел ће са ДС-ом и ДСС-ом склопити технички споразум о коалицији на локалу. Током избора 1996. године Шешел жестоко напада ЈУЛ и Мирјану Марковић, и на неки начин помаже опозицији да добије СПС на локалу. Ова победа опозиције означила је почетак краја Милошевићеве ере. Опозиција је добила могућност да на локалу максимално развије своју политичку и страначку инфраструктуру, да добије могућност рада на локалним медијима као и могућност за стицање финансијских средстава. После ове изборне победе, богати и моћни Слободан Милошевић се сусреће са богатом и моћном опозицијом која му може парирати а опозициона критика његовог режима лако може допрети до ушију незадовољних грађана.

Парадокс читавог овог процеса лежи у чињеници што је Слободан Милошевић, 18. новембра 1996. године решио да прихвати изборни пораз, али притиснут својом околином он је решио да иде на грубо поништавање избора. Према некима одлуку је донела Мирјана Марковић на путу за Индију, а према другима Никола Шаиновић и Горица Гајевић. У сваком случају, одлука да се пониште резултати локалних избора нанела је велику и непроцењиву штету режиму Слободана Милошевића. Прекрајање избора отпочело је 18. новембра 1996. године, исте вечери грађани у Нишу излазе на улице да се боре против свог дотадашњег омраженог градоначелника Милета Илића. У Београду демонстрације су кренуле 19. новембра, а 22. новембра отпочеле су протесне шетње.

Демонстранте је подржао и бивши председник СРЈ Добрица Ћосић кога су 23. новембра, демонстранти извиждали када се појавио на улици.

Тих дана, 20. новембра 1996, пре почетка званичних демонстрација Вук Драшковић даје изузетно интересантну изјаву: „Располажемо многим доказима да су владе Европске уније и САД-а, уплетене у све ово, у овај велики злочин над демократском вољом грађана Србије.“ (Антонић 2014, 199-200) Вук Драшковић, за кога ће се касније испоставити да је абеспоговорни амерички послушник, као и његови коалициони партнери Зоран Ђинђић и Весна Пешић, за прекрајање демократске воље грађана нису оптужили Слободана Милошевића нити његову супругу, па чак не ни његово политичко окружење већ директно владе западних земаља, са којима су истовремено желели да склопе договор о савезништву.

Колико у овоме има истине тешко ће се до краја открити, али је изузетно симптоматично да интелигентни Милошевић 18. новембра признаје изборе и покушава да игра у новој политичкој реалности, а исто вече, под нечијим очигледним притиском иде на поништавање изборне воље грађана изазивајући против себе и свог режима гнев народа.

Какве су биле Милошевићеве везе са западним круговима у том тренутку? Да ли је Запад који ће касније оптужити Милошевића за тиранију стајао иза ове Милошевићеве одлуке? Да ли су протести 1996/97, били покушај политичких актера на тадашњој политичкој сцени Србије да се приклоне интересима и вољи западних центара моћи? Каква је била стварна улога разноразних обавештајних служби у Србији, питања су на која можда никада нећемо добити прави одговор.

Остаје чињеница да када је донео погрешну одлуку Слободан Милошевић то учинио на основу погрешне безбедносне процене, која се базирала на оној већ толико пута виђеној пословици: „тресла се гора родио се миш“. Српским безбедњацима који су обавештавали Милошевића ни на крај памети није падало да ће српски народ протестовати у току зимских месеци. Милошевићеви сарадници једноставно нису довољно добро познавали српски народ који, иако инертан

и трпељив, зна одлучно да реагује на очигледно почињену неправду.

Протести 1996/97, били су у неку руку наставак Видовданског сабора из 1992. године, када се против Милошевићевог режима окренула, интелигенција, врх цркве и студенти. Том приликом рат који је беснео и свакодневна криза донели су политички спас његовом режиму. Али овог пута лоше изведена обмана поново је окупила добро познате критичаре и опоненте његовог режима. Политичка ситуација у урбаним срединама брзо је прокључала и добила револуционарни карактер.

У складу са Драшковићевим ставом да иза прекрајања изборне воље грађана стоји Запад, што је у противном значило да је Милошевић у том тренутку миљеник Запада, лидери коалиције „Заједно“; Вук Драшковић, Зоран Ђинђић и Весна Пешић пишу отворено писмо лидерима Европске уније, захтевајући да изврше притисак на режим у Београду како би прихватили изборну вољу грађана. Ова дипломатска иницијатива уродила је плодом и 23. новембра 1996. године, амбасадори САД-а, и ЕУ затражили су хитан пријем код министра спољних послова СРЈ Милана Милутиновића, поводом унутрашње кризе у Србији. Овај став у каснијем тромесечном периоду понављаће западни званичници попут америчког амбасадора Ричарда Мајлса (25. новембра 1996) као што ће тај политички захтев 3. децембра лидери коалиције „Заједно“ своје захтеве јавно доставити владама САД, Немачке, Вечике Британије и Француске. Идеја представника ове коалиције била је да се унутрашње питање Србије, одмах на почетку максимално интернационализује, чиме би се режим Слободана Милошевића у моменту његових очигледних унутарполитичких и спољнополитичких успеха, довео у незгодну позицију и то најпре у односу на Запад.

У том тренутку лидери опозиције били су свесни да је Милошевић Западу био потребан као несумњиви гарант још рањивог Дејтонског споразума, чије се одредбе, још увек нису имплементирале. У том смислу 5. децембра 1996. године, лидери коалиције „Заједно“ јавно објављују да ће се у свему придржавати одредби Дејтонског споразума. Фактички, опозиција је у међународним односима кренула да

преузима животно дело политике Слободана Милошевића и да се отворено препоручује Западу. Суштински, то је значило само једно, да се борба за власт у Србији претворила у борбу за западно покровитељство. Опозиција која је манипулисала народом, отворено се нудила западним владама, покушавајући да се представи као много услужнији и бољи партнер од Слободана Милошевића. Дипломатска офанзива српске опозиције уродила је плодом и већ 9. децембра Милошевић добија писмо од америчког државног секретара Ворена Кристофера у коме му је сугерисано да прихвати изборну вољу грађана, тај захтев званично је упућен и 29. децембра 1996. године.

Протесне шетње уместо да јењавају све више се захуктавају. Број грађана на њима свакога дана је све већи, а оне добијају чудан карневалски карактер. Признавање избора није толики проблем колико сама примопредаја власти. Милошевић из отежане ситуације није смео да изађе политички поражен и понижен. Опозиција је уза себе придобила симпатије народа и Запада који је преко ње вршио притисак на њега, његове следбенике и његов режим у целини. Милошевићу је понестајало времена али и оригиналних идеја како да преброди ову кризу. Седмог дана масовних протеста режим који је до тада био сигуран у својим фотељама одједном се осетио витално угрожен. Уместо смањивања броја протесних шетњи, број протестаната свакога дана се повећавао, од 3. до 15. децембра број протестаната достигао је и до сто хиљада дневно. (Исто).

Председник Скупштине Србије, Драган Томић, 1. децембра најавио је репресију према грађанима који протестују, истог дана наређена је мобилизација резервног састава полиције. Немири су били сасвим извесни, као и међународна интервенција. Ови протести свакога дана добијали су искључиви грађански карактер, у којима је до изражаја долазила политичка идеологија, анационалног и мондијалистичког ГСС-а. Протести прерастају у рок концерт, журку на отвореном, политички карневал који око себе окупља студенте и ђаке. Протестима се придружују глумци и лево орјентисани интелектуалци, окривљујући Слободана Милошевића и његов режим за распад Југославије,

покушавајући да обнове давно заборављено братство и јединство.

Српска политичка борба добијала је ирационални карактер, а масовној манипулацији нису успели да се одупру ни најтврђе присталице режима и људи који су колико до пре месец дана бзрезервно давали свој глас Слободану Милошевићу. Такав вид политичке борбе био је нешто сасвим ново на српској политичкој сцени. Са облицима ефикасног и креативног ненасилног гандијевског отпора до тада се нису сусретали ни грађани, ни опозиција, а нарочито не власт.

Као излаз из ове непријатне ситуације Слободан Милошевић је предложио међународну арбитражу. У почетку скептичан 16. децембра 1996. године, Вук Драшковић је прихватио мисију ОЕБС-а. Иако је дошао на таласу народног незадовољства, у оваквој психолошкој игри Милошевић је изгледао као неко коме је понестало креативних идеја. Контрамитинг, заказан за 24. децембар 1996, био је једно од лакомислених решења, употребљено пре свега да би се добило на времену и да Слободан Милошевић на Теразијама пред телевизијским камерама народу исприча своју верзију догађаја. Нешто пре тога на улице, поред побеснелих грађана изашао је огроман број полицајаца, њих више хиљада, распоређених у редове попут римских легионара, чиме је сваки евентуални сукоб демонстраната са толиком бројем полицајаца био унапред осуђен на пропаст.

На контрамитингу Слободан Милошевић је одржао говор на коме је изнео своју верзију читавих догађаја, том приликом он је рекао следеће: „Пре само годину дана изашли смо из најтежег периода наше новије историје. Наша земља претрпела је огромне невоље у којима би поклекле и много веће и много развијеније земље. Нама су се, у исто време, десиле и промена система и распад земље и рат у окружењу и санкције и милион избеглица. Но, не само да смо успешно изашли из тих тешкоћа, него смо почели, у овој првој години после санкција, успешно да градимо и развијамо нашу земљу. Али, јака Србија није по вољи многих моћника изван наше земље. Зато су они, у спрези са петом колоном коју формирају овде, покушали да нашу земљу дестабилизују, да је ослабе. Наравно да ми то нећемо дозволити. Нико неће Србију

делити... Желим да вам кажем да нико неће дестабилизovati Србију.“ (Антонић 2014, 208).

Слободан Милошевић је у овом обраћању јасно ставио до знања да је свестан своје почињене грешке, а са друге стране да је циљ пете колоне, коју представља опозиција трајна подела и дестабилизација земље. Овај говор погађао је у суштину читавог процеса протесних шетњи. Слободан Милошевић није желео да поклекне пред светом, он је веровао у српске институције, али их управо он изборном крађом унизио, што је његовим ионако slabим политичким противницима дало извесну предност.

Дана 27. децембра 1996. године Филипе Гонзалес стаје на становиште опозиције, која је интернационализацијом изборне крађе увела страни фактор на мала врата у унутрашње питање Републике Србије и тиме на изванредан начин у име демократије нарушила државни суверенитет земље. Колико је ова одлука озлоједила Слободана Милошевића на најбољи могући начин сведоче пресретнути телефонски разговор који је Милошевић 31. децембра 1996. обавио са Ратком Марковићем и 1. јануара 1997. са тадашњим министром спољних послова Миланом Милутиновићем. Милошевић је до танчина предвидео будуће потезе вашингтонске политике. Према њему опозиција је, додуше самоиницијативно, постала пуко оруђе вашингтонске политике у даљој дестабилизацији Србије. Био је изненађен како се ствари одвијају муњевитом брзином. Читав поредак који му се, колико до јуче чинио, чврстим и стабилним, одједном је почео да пуца а власт да му клизи из руку. Милошевић је био дубоко свестан последица и опасности положаја у којем се нашао али по свему судећи он се у овој кризи понашао одлучно иако у том моменту није имао елегантно решење како да се извуче неоштећен из ове ситуације. Милошевић није био самокритичан и није у попуности увиђао сопствене грешке, али његово понашање је било изузетно борбено. Он није био уплашени и паралисани тиранин, него човек од акције који се бори до последњег даха и који не посустаје.

Политичке грешке Слободана Милошевића свакако су биле далеко веће него његових противника. Да се држао доследно правила политичке игре могао је за неколико

месеци сасвим лако да искористи победу опозиције. Он се међутим, повиновао оној политичкој групацији у сопственим редовима која је била корумпирана и која је морала да сноси последице изборног пораза. У жељи да остану по сваку цену на високим политичким положајима они су успели да надвладају политички здрав разум. Додатно су закомпликовали ситуацију и у читав процес увукли самог Милошевића. Њихов положај у странци био је обезбеђен и за све су кривили странце и њихову „пету колону“ па је Милошевић по оној Франклиновој морао да их „држи заједно како не би висили одвојено“.

Да ова аргументација има смисла најбоље говори слика људи који су тог 24. децембра на Теразијама стајали поред Слободана Милошевића, с једне стране је Небојша Човић, тадашњи градоначелник Београда, а са друге Душан Михајловић, председник Нове Демократије, њих двојица ће се од Милошевићевих присталица неколико година касније претворити у политичке противнике и моћне људе у ДОС-у. Иако је према речима самог Човића он био тај који је од Милошевића тражио да полиција изађе на улице и да испребија демонстранте, а када је постало очигледно да ће Милошевић на крају предати Београд и да ће он остати без позиције, Човић је од следбеника Слободана Милошевића постао је његов противник. Милошевић није видео да је проблем у његовим редовима и да то странци користе како против њега тако и против Србије. Охрабрена Гонзалесовим извештајем опозиција је наставила са политичком офанзивом. Одмах после контрамитинга Нова демократија Душана Михајловића почела је да мења страну. А Момир Булатовић у интервјуу датом *Фигароу* је обзнанио како му је Слободан Милошевић одмах после другог круга признао да је изгубио изборе. Неколико дана раније Светозар Маровић је примио српске студенте, а Мило Ђукановић је рекао како је прихватање изборних резултата једно од најбољих решења. Црногорци су почели да окрећу леђа Слободану Милошевићу, и да се повинују диктату Запада. Ратко Кнежевић, тадашњи пријатељ а каснији противник Мила Ђукановића, црногорски интелектуалац тих дана писао је следеће: „Може миш да буде

генијалан али кад се нађе у мишоловци с њим је готово.“ Кнежевић је био у праву, зимски протести 1996/97. године били су права мишоловка за Слободана Милошевића и његов политички режим. (Антонић 2014, 217) Први ко је напустио Милошевићев брод што тоне био је министар информисања у влади Мирка Марјановића, Александар Тијанић, он је Милошевићу окренуо леђа још 6. децембра 1996. године, а други Небојша Човић. Дан раније Милошевићу је окренуо леђа и Богољуб Карић. Свако ко је имао везе са странцима и имовину у иностранству, ко је могао да се уцени тих дана је напуштао Милошевићев табор и прелазео на страну опозиције. Изгледало је као да су Милошевићеви дани одбројани и да је само питање тренутка када ће поднети оставку.

Милошевић у западним медијима постаје негативац, а леђа му је окренуо део сарадника који је био повезан са западним агентурама. Примера ради, делегацију студената на Бадњи дан примио је тадашњи начелник генералштаба Момчило Перишић, за кога ће се касније 2002. године у време владе Зорана Ђинђића установити да је давао важне информације Американцима. Како је такав човек дошао на чело војске Југославије, додатно може да расветли начин на који се ЦИЈ-а инфилтрирала у сам врх СРЈ, уз помоћ Црногораца? Они су играли улогу контролора режима Слободана Милошевића.

Последња фаза демонстрација била ја полицијски гледано најбруталнија. Милошевић је одавно намеравао да призна резултате избора али је покушао, лукаво макијавелистички да унутар опозиције направи раздор. У ноћи између 2. и 3. фебруара 1997. године, полиција је брутално пребила демонстранте на Савском мосту. Следећег дана почело је повлачење, Слободан Милошевић је донео *lex specialis*, посебан закон који у формално-правном погледу није значајно ништа али је неуком народу и његовим традиционалним гласачима, омогућио да резултате избора прогласи легалним и легитимним и тиме остави утисак непобеђеног човека. Политичком вољом једног човека, читав процес је у једном моменту прекинут. Шта се заправо догодило и зашто је политичка криза морала да траје тако дуго, постаће

јасно убрзо после признавања изборних резултата. Слободан Милошевић је иза затворених врата успео да постигне политички компромис како са Западом, тако и са његовим до тада најжешћим опозиционим лидером Вуком Драшковићем, који ће после избора сменити Зорана Ђинђића са места градоначелника Београда, у складу са вољом републичких власти, добити главни град као политички плен. Тај договор, очигледно је имао пуну подршку Запада, што се видело по изненадном позиву лидера опозиције да 6. фебруара 1997. године, оду у Париз, где им је у разговору са француским министром спољних послова стављено до знања да после усвајања у скупштини *lex specialis* зауставе демонстрације у Београду, што указује да је иза Милошевићеве одлуке о признавању изборног пораза стајао Запад, од чије воље је зависио политички живот српске опозиције. Дана 11. фебруара 1997. године, Скупштина је успоставила рад, а 15. фебруара на Сретење после 88 дана одржана је последња протесна шетња.

Односи између Ђинђића, новог градоначелника Београда и Вука Драшковића у том моменту били су изузетно лоши. Чин симболичког скидања звезде петокраке са зграде Старог двора, протекао је у атмосфери напетости и личних анимозитета. Неколико месеци касније, када Вук Драшковић буде смењивао Зорана Ђинђића са места градоначелника, јавно ће га оптуживати да се у моменту пребијања демонстраната 3. фебруара, налазио код Милошевића „на канабету“. Драшковићу, међутим, није сметало да заједно са омраженим и озлоглашенима СПС-овцима против којих су грађани 88 дана протесно шетали, формира мањинску власт у главном граду и највећем броју општина и да чланови СПО-а као и бројни рођаци и миљеници његове жене заузму утицајне и уносне синекуре, помоћу који су развијали приватне бизнисе.

Коалиција „Заједно“ једноставно се распала тако што је Милошевић успео да са Западом оствари нагодбу и оданом човеку Драшковићу, заузврат обезбеди издашне ресурсе из коруптивних активности везаних за вођење главног града, од паркинг места, до масовне отимачине пословних простора и станова. Само у 1998. години када је СПО држао апсолутну власт у Београду, расходи у градском буџету

достигли су, за то време невероватних 300.000.000 ДМ-а. СПО-вска власт поделила је својим присталицама чак 750 станова и пословних простора (у вредности од 40.000.000 ДМ). (Антонић 2014, 247) Од тог времена па до данашњих дана степен корумпираности у Београду доста је висок, и свака власт као да се такмичила да буде корумпиранија од претходне. Београд је био и остао извориште личног богаћења политичких, полицијских, криминалних, спортских и естрадних елита. У тим операцијама, наравно вођеним под будним оком и контролом ДБ-а, сви актери у политичкој игри имали су свој део колача, и нико није остао скраћених рукава. Истовремено, са придобијањем Драшковића Милошевић је дубоко поцепао опозицију коју је тих година држао под чврстом контролом. У његовој политичкој методологији у великој мери осећа се утицај Милоша Обреновића, јер пре него што ће да успостави компромис и да попусти својим противницима и да им да оно што траже, он ће на њима испољити силу. Драшковићев случај је најбољи пример за то. Уз такву политичку доктрину, са подељеном и девастираном опозицијом која је зависила од стране помоћи, Слободан Милошевић, је те 1997. године успео да консолидује власт и да добије парламентарне и председничке изборе. Дана 15. јула 1997. године, Слободан Милошевић мења функцију и бива проглашен за председника СРЈ. Тога дана Милошевић прави још једну стратешку грешку, да би удовољио својој жени улази у Титов аутомобил и сели се у комплекс Титових вила на Дедињу чиме се одваја од стварности. Осам дана касније Милошевић позива Вука Драшковића на разговор о предстојећим изборима, главно питање били су медији и медијска презентација будућих кандидата. Милошевић је своје обећање Драшковићу испунио.

Тадашњи вршилац дужности председника Србије, председник скупштине Драган Томић, распушта парламент 25. јула и заказује нове изборе за 21. септембар 1997. године. Вук Драшковић је овог пута кренуо у добро припремљену кампању, променио је стајлинг, ошишао се и од лика уличног трибуна и верског фанатика, Савараноле, преобразио се у средовечног конзервативног господина. Наликовао је интелектуалцу који иза полице са књигама у отменој кућној

библиотеци народу пише писмо у ком е се препоручује за новог политичког лидера.

Драшковићу насупрот, своје редове је консолидовао и његов кум Војислав Шешељ па ће они на изборима који у уследили бити главни противници. Таква ситуација највише је одговарала СПС-у, јер овога пута владајућа коалиција није имала харизматичног кандидата који је могао да парира речитим Херцеговцима Драшковићу и Шешељу. Стога је Милошевићева изборна тактика била да њих двојицу сучели и сукоби на јавном сервису, уз евентуалну могућност и физичког обрачуна који би их максимално искаркирао и унизио пред њиховим бирачима, чиме би Милошевићев кандидат добио на важности. Једна од стандардних Милошевићевих предизборних тактика била је стварање атмосфере политичког циркуса и луднице у којем наравно он једини не би учествовао, него би задовољио народ јефтиним политички ријалитијем, а он би потом убирао плодове као једини озбиљан човек на српској политичкој сцени. То се догађало уз извесну крађу гласова са Косова и Метохије, где није било присуства опозиције на бирачким местима, Тако је Милошевић готово увек добијао изборе.

У овом случају, председнички избори су били максимално покрадени, и то сасвим јавно, али нико није протествовао нити шетао у знак протеста, јер је изборе добио највећи противник Запада – Војислав Шешељ. Милошевић је заједно са Шешељом одиграо према Западу чувени комад „доброг и лошег полицајца“, у коме је за себе изабрао да игра улогу кооперативног полицајца, а Шешељ улогу озлоглашеног негативца. У том случају није било дилеме, Запад је у таквом избору снага увек био за Милошевића, што је добро знао и радикал Шешељ који је са њиме пристао на политичку трговину, мада је значајан играч у том тренутку био и Вук Драшковић коме је Запад иначе био наклоњенији. Врхунац предизборне кампање био је ТВ дуел бивших пријатеља и кумова, политичких дисидената и српских националиста који су баштинили сличан или готово истоветан поглед на националну историју и покрет Драже Михаиловића у Другом светском рату. Разлика је била у томе што се Шешељ бучно одрекао монархије а Драшковић није. Вођа СПО-а је у том

часу толико подржавао западну антисрпску аргументацију, да ће касније сасвим лако прећи политички луд од лидера и идеолога српских национализма до аутошовинисте и другосрбијанца, неокомунисте и отвореног НАТО лобисте, што ће се најбоље видети у постдосовском периоду његове политичке каријере.

На ове изборе поред СПО-а, изашли су још и Социјалдемократија Вука Обрадовића и Демократска алтернатива Небојше Човића. Изборна излазност у односу на претходне изборе била је доста ниска, на изборе је изашло 57% гласача од укупно уписаних, што се могло закључити да су избори прошли регуларно. Тадашњи министар спољних послова Милан Милутиновић је 9. августа 1997, позвао мисију ОЕБС-а да присуствује изборима. Нешто пре ових избора Милошевић је продао деонице „Телекома“ за 724 милиона марака. Већина овог новца отишла је на исплату плата и пензија. Изборни резултати показали су знатан пад СПС-а, ЈУЛ-а и Нове демократије, ова коалиција освојила је 1.418.036 гласова, што је за 400.000 гласова мање него на прошлим изборима, СПО је добио рекордних 793.988 гласова, са СРС 1.162.216 гласова; На председничким изборима ствари су стајале мало другачије; Зоран Лилић добија 1.474.924 гласа, Војислав Шешељ 1.126.946 гласа и Вук Драшковић 852.800 гласова. Према овим резултатима ишло се у други круг гласања заказан за 5. октобар 1997. године. У овом кругу око шесто хиљада гласача Вука Драшковића свој глас дало је Војиславу Шешељу, који за 40.000 гласова побеђује Зорана Лилића. Али, Републичка изборна комисија је поништила изборе јер је према тадашњем закону на изборе морало да изађе преко 50% од уписаних бирача. Избори су поништени а радикали су рекламирали изборну крађу. На овим изборима први пут је изборе надгледао ЦЕСИД, који је потврдио званичне резултате у излазности. (Шешељ 2001).

Према речима бившег америчког амбасадора Виљема Монтгомерија ЦЕСИД је основан од стране Националног демократског института, једне од институција америчке владе. Тачније речено, ова невладина организација која је управљала изборима и чији резултати избора су ишли паралелно са резултатима РИК-а и парламентарних странака, била је

испостава америчке владе, која контролише и манипулише изборном вољом грађана. Стога се с правом може закључити да Американци од 1997. године, контролишу готово све изборне процесе у Србији и да је стварни циљ Гонзалесове мисије ОЕБСА, у децембру 1996. године био да се изборни процеси а тиме и воља грађана у Србији ставе под западну контролу.

Колико је та контрола важна видело се на Шешелјевој победи над Зораном Лилићем. Чим није победио њихов кандидат избори су поништени, уз сва „демократска правила и процедуре“. Тако је крајем године дошло до понављања изборног процеса. Слободан Милошевић је морао да замени кандидата, уместо губитничког Лилића, за свог новог кандидата невољно је одредио министра иностраних послова Милана Милутиновића, о коме иначе није имао лепо мишљење. Како би Милутиновић победио на изборима нису бирана средства, а најјаче средство које је Милошевић употребио овом приликом био је његов најзначајнији дотадашњи противник – Вук Драшковић.

На ТВ дуелу са својим кумом и политичким противником Драшковић почео је емисију са изношењем „доказа“ да је Војислав Шешел Хрват тврдњом која је идеолога српског национализма посебно вређала. Иако је у почетку деловао уздржано Шешел је такође био припремљен за емисију и добро знао о чему ће Драшковић да прича јер је и он имао спремљене папире са контрааргументацијом. Шешел је ипак био уздржан и држао се правила емисије, која се није завршила физичким обрачуном али је зато добила судски епилог. Суштински и један и други добро су знали да играју искључиво за Милошевићевог кандидата Милана Милутиновића који се није удостојио да изађе на ТВ дуел са врхунским политичким глумцима какви су били Вук и Шешел. Војислав Шешел је читав овај случај документовао у књизи *Наркоманија Вука Манитога*. Драшковић такође није остао дужан, први део своје књиге *Мета* објављене 2005. године посветио је управо свом куму Војиславу Шешелу и његовом необузданом политичком карактеру. (Шешел 2001, Драшковић 2009).

Током лета 1997. године, Драшковић је уз западну подршку успоставио присан однос са Слободаном

Милошевићем, а цену те политичке сарадње платиће Зоран Ђинђић којег ће 30. септембра 1997. године, после завршених парламентарних избора СПО уз помоћ СПС-а уклонити са позиције градоначелника Београда, после чега ће СПО у Београду успоставити мањинску владу. Тај присан однос између СПС-а и СПО-а посебно ће нагласити Војислав Шешељ у ТВ дуелу са Вуком Драшковићем. Такође, можда случајно, а можда не, то вероватно никада нећемо сазнати, Шешељ је предвидео будућу улогу Вука Драшковића као министра спољних послова коју је добио после убиства Зорана Ђинђића 2003. године. Драшковић је 1997. године иако је још увек располагао значајном политичком странком суштински отпочео процес у коме је своју странку претварао у политичку котерију. Гашењем националног покрета и стварањем котерије Драшковић ће прећи пут занимљиве политичке трансформације: од националног револуционара и човека опозиције за којим ће ићи масе, до „дворског човека“; од српског националисте до аутошовинисте и политичког привеска готово свих постдосовских влада, са државним синекурама својих чланова.

Сличан процес се одвијао и у СПС-у приликом његовог уједињења са ЈУЛ-ом. У Београду тога доба, слично као у временима пре Француске или Октобарске револуције, политичка моћ бивала је концентрисана у салонима где су се бирали кадрови за уносне државне функције. По том принципу најистакнутија су била два салона, две супруге водећих политичких лидера, један јуловски – Мирјане Марковић и други сповски – Данице Драшковић. Један салон вршио је кадрирање за републичке и савезне институције а други за институције на нивоу града Београда. Оба салона била су места одакле су се стварале и креирале каријере, контролисали будући политички штићеници, шириле информације и трачеви, пласирале вести и догађаји, и у којима су представници домаћих и страних служби зарађивали своју плату. Стање у којима цветају политички салони као парapolитичке институције, најбољи је пример институционалне кризе државног система, одраз опште идеолошке безидејности и главни катализатор негативне селекције. Политички салони су црне рупе политичке

стварности, места концентрације моћи и утицаја које политички живот гутају, рециклирају и претварају у фарсу. Места одакле се врши политичка манипулација а њени главни актери на крају процеса и сами бивају изманипулисани и остављени на цедилу. Они су царство за преваранте и шарлатане разних врста. У њима подједнако стасавају Пинокии – корисни идиоти, као и његови слепи другови: Лисац и Мачак, а вера у „земљу дембелију“ која постоји „с оне стране дуге“ до које се долази послушношћу, нерадом и вером у апсолутну политичку моћ, заједничка је одлика ових институција. Без политичких салона, које својим штићеницима трују политички систем револуције и државни преврати били би немогући. Они су такође полуге моћи обавештајних заједница. Преко њих људи се постављају, држе на положају и уцењују. То су места тајне политичке трговине и трговине утицајем. И њихов нагли развој у постдејтонској Србији био је један од главних механизма петооктобарског политичког пада режима Слободана Милошевића.

Почетак Петог октобра десио се непосредно после НАТО бомбардовања. Тако да је Слободан Милошевић читаву делатност српске опозиције доживљавао као наставак НАТО кампање против Србије, само овога пута уз помоћ опозиције и самог народа, који је био уморан од десет дугих година перманентног сиромаштва. Милошевић објективно грађанима није имао шта да понуди, јер после бомбардовања 1999. у коме се НАТО пакт није испољио ону врсту војне супериорности на коју је претендовао, међународни положај Слободана Милошевића био је неодржив. Његов пад постао је политички приоритет Запада и њихових служби које су у великој мери изгубиле на ауторитету.

Ову ситуацију Слободан Милошевић није предвидео. Уљуљкан у дедињски миље, он се изгледа сасвим препустио својој жени и њеном политичком клубу који га је наговорио да промени Устав и да распише у то време непотребне изборе чиме је починио стратешку грешку која ће на крају довести до 5. октобра 2000. Највећу заблуду у том тренутку за Слободана Милошевића представљао је тренутно висок степен политичког угледа СПО-а и Вука Драшковића који је уживао за то доба невероватних 14,7% подршке бирачког тела,

што је било несумњиво више од било које политичке странке „демократске“ прозападне опозиције. Вук Драшковић је био „димна завеса“ која је у великој мери заварала Слободана Милошевића, јер је његово гласачко тело било идеолошки опредељено за једну јасну конзервативну државну политику која се заснивала на обнови српске државности и српских националних институција. Онда када је Драшковић, као вешт говорник и демагог, почео да се одваја од програма који је прокламовао десет година по трговима и улицама и да максимално преображава политички рад, унутар његовог многобројног чланства је изазван притајени отпор и бес, који се погоршао сазнањима да је његова супруга Даница као шеф политичке котерије постављала одређене људе на коруптивне положаје у градској власти. Политички „балон“ Вука Драшковића био је крајње несигуран што ће се видети у току преломне 2000. године.

Најзначајнији митинг у то време десио се 19. августа 1999. године, на Преображење. Испред Савезне скупштине окупио се целокупни политички ДОС, гарнитура која ће годину дана касније оборити Слободана Милошевића. Том приликом Драшковић и Ђинђић нису говорили. А сам Драшковић није желео да се обрати присутним грађанима, међу којима је било највише припадника СПО-а који су га теледириговано дозивали и тражили да им се обрати. Тада је на бину изашао „краљ тргова и митинга“ и одржао можда најбољи говор у својој политичкој каријери, објашњавајући присутним грађанима да је циљ западних служби да у Србији дође уз помоћ СПО-а до грађанског рата, што је неколико дана раније у Вршцу најавила Весна Пешић, и да се Албанци на Косову већ спремају да нападну Југ Србије. Две године касније када је Драшковић, који се тада потпуно окренуо Западу и њиховој политици на Балкану, објавио збирку својих говора, у збирку једино није уврштен овај говор са преображенског скупа, Тај говор и тај догађај као да је избрисан из историје, он званично не постоји, а извештаји о њему више су него штури. Никоме није било у интересу да се он упамти и да остане забележен, чак ни онеме који је те вечери последњи пут народу рекао истину о будућим догађајима. Тај говор представљао је „лабудову песму“ Вука Драшковића.

СПО без којих промене нису биле могуће, очигледно је одустао до коалиције у којој је био Зоран Ђинђић. Вођа демократа решио се 21. септембра 1999. године да са остатком опозиције крене у протесне шетње. Никаква креативна или паметнија идеја није му пала на памет. Протесне шетње биле су производ једног политичког тренутка, једне пропуштене шансе која се више није могла вратити. Те шетње изгледале су више него јадно. Никога нису привукле и представљале су карикатуру политичке опозиције, на коју Милошевић није довољно обраћао пажњу. Парадоксално, већина од људи који су предводили те мини протесте годину дана касније постаће свемоћни министри у досовској влади Зорана Ђинђића. Пошто се видело да „Савез за промене“ није довољно снажан да науди режиму, примењене су знатно суровије методе. Наиме, 3. октобра 1999. године, дошло је до атентата на Вука Драшковића на Ибарској магистралу. Вук Драшковић је за атентат оптужио Слободана Милошевића и његову жену Мирјану Марковић, иако брачни пар Милошевић-Марковић у том тренутку није имао ни један објективни разлог да изврши овај атентат. Из најобичније анализе јасно види да су стварни мотиви за организовање Ибарске магистрале били на Преображењском митингу када је СПО напустио „Савез за промене“ Зорана Ђинђића и определио се за Слободана Милошевића. После овог догађаја, Студио Б, којим је руководио припадник СПО-а Драган Којадиновић, данима и ноћима је пуштао пропагандне снимке и сваљивао сву кривицу за Ибарску магистралу на брачни пар Милошевић-Марковић. После Ибарске магистрале Вук Драшковић, постаје најодлучнији опозиционар, а под притиском Запада он бива тај који поново организује и уједињује антимилошевићевску опозицију.

Дана 10. јануара 2000. године у просторијама СПО-а, формиран је ДОС, будућа коалиција која ће на крају довести до пада самог Милошевића. У тих неколико месеци колико су трајале припреме, Вук Драшковић је у својој странци окупио доста занимљив тим саветника, који су истовремено били и чланови других политичких партија, као што су политиколози и правници: Радослав Стојановић, Предраг Марковић, Огњен Прибићевић, Миладин Ковачевић. Сви они касније ће заузети

истакнуте позиције у досовској власти иако је један од њихових главних задатака био да СПО избаце из ДОС-а и да му растуре чланство, што је урађено на брилијантан начин.

Друга организација која је тих месеци добила на популарности био је „Отпор“ настао на Филолошком факултету, када је тадашњи декан Радмило Маројевић због отпора према новом Шешел-Бојићевом Закону о Универзитету којим су декани добили неограничена овлашћења према професорима. Маројевић је буквално избацио 14 професора са факултета и затворио катедру за Светску књижевност. Студенти те катедре су се побунили због бахатости и наводно су основали „Отпор“, суштински једну организацију која је у својој политичкој иконографији имала снажна анархистичка обележја. Суштински, иако је све изгледало наивно и младалачки романтично, са идеалима интелектуалне слободе, имало је веома злокобне назнаке јер је ова организација располагала невероватним материјалним и финансијским средствима, међу којима су отворене филијале у чак 123 града у Србији. Српска ДБ „Отпор“ је сматрала терористичком организацијом иако се суштински радило о политички потпуно неозбиљној групи, махом студената из провинције који су имали за циљ да читавој овој акцији дају неки виши идеолошки ниво. Опет са друге стране, у исто време и у истој генерацији рођена је и ултрадесничарска националистичка групација познатија као „Образ“. Отпор и Образ, суштински су на Београдски универзитет, факултет вратили предратну поделу на комунисте и љотићевце, што је у великој мери омогућило да Друга Србија, суштински комунистичка и мондијалистичка, за коју се није знало ни да постоји и која се кретала у кулоарима појединих позоришних кругова, подигне своју главу и крене у отворени обрачун за културну сцену Србије коју ће заузети после петооктобарских промена.

Политичка драма одвија се на следећи начин. После убиства Бошка Перошевића у мају 2000. у Новом Саду, ЈУЛ покушава да у републичкој скупштини донесе рестриктивни закон о борби против тероризма. Према изјави Радета Марковића овај закон је искључиво био намењен борби против „Отпора“. Парадоксално ЈУЛ-овски закон о тероризму после

11. септембра 2001. масовно је примењен на Западу, односно у САД-у. Виљем Монтгомери средином 2000. постаје шеф за југословенске послове у Будимпешти. Према његовим речима нико из америчке амбасаде 2000. године није се надао рушењу Слободана Милошевића те године, и његов режим сигурно не би пао да га није срушио сам Слободан Милошевић.

Наиме, 15. јуна 2000. године пуцано је у Будви на Вука Драшковића који није смео да се врати у Београд. Петнаест дана касније 30. јуна 2000. године, заказана је седница Савезне скупштине на којој је требало да се донесе Закон о тероризму, али овом приликом СПС и ЈУЛ нису успели да нађу сагласност са Шешељом. Војислав Шешељ као парламентарца, популиста, човек своје странке и вечити опозиционар јако је добро знао негативне последице овог закона који би већ у следећем тренутку могао да се окрене против њега и његове странке. Закон о тероризму није представљао ништа друго него Закон о заштити државе краља Александра или чувену ОБЗНАНУ. Изгласавање овог закона Шешељ је условио јако високом ценом коју СПС и ЈУЛ нису хтели да му дају, руководећа места у већини јавних предузећа, која су у то време а и данас један од најзначајнијих привредних и економских полуга власти у Србији. Пошто је Шешељ одбио сарадњу по овом закону они су га пренели у Савезну скупштину, где су овај пројекат закочили Црногорци. Шешељ је тражио место државног тужиоца, што социјалисти нису хтели да му дају. У том периоду између 30. јуна и 4. јула Милошевић је одлучио да промени савезни Устав у одредби да се председник бира директним путем, чиме је одлучио да крене на изборе. Дана 5. јула 2000. године у скупштину СРЈ стигао је предлог о промени Устава.

Према истраживањима ЦПИЈМ-а за ДОС је било 24%, СПС 20% неодређених 29%. Почетком јула 2000. опозиција се налазила на врхунцу кризе. Милошевић је био убеђен да ће победити на изборима. У том тренутку чинило се да ће Милошевић опстати на власти до 2009. Дана 11. јула 2000. године Зоран Ђинђић јавно изјављује да опозиција није донела коначну одлуку о изласку на изборе, а 17. јула 2000. године Млађан Динкић предлаже Коштуницу за Милошевићевог противкандидата. Коштуница је био идеалан

противкандидат. Коштуница је био незгодан за пропагандну обраду. Њему званична пропаганда није успела да приђе. Према речима Слободана Антонића: „Милошевић није видео да СПС-ов политички маркетинг са Коштуницом има далеко више тешкоћа него 1990. године са Драшковићем, или 1992. године са Миланом Панићем.“ (Антонић 2014, 341) Предлог Војислава Коштунице за Милошевићевог противкандидата озлоједио је Драшковића који је од раније о Коштуници имао изузетно негативно мишљење. Вук Драшковић није подносио, сматрајући га с правом за политичког конкурента. У разговору за *Нашу борбу*, од 6. марта 1996. године, Вук Драшковић је до танчина предвидео будућу политичку каријеру Војислава Коштунице као; „миљеника београдске чаршије која жели да од њега направи главну политичку фигуру. Због тога СПО не може ићи у коалицију са човеком који је разбио Демократску странку и који је разбио ДЕПОС...“ Суштински гледано, Драшковић је био у праву. Коштуница је био знатно урбанија личност од њега, који је по менталитету био скоројевић, провинцијалац, човек који на студије из паланке долази у велики град искључиво са једном намером, да успе у животу, и то не бирајући средства. Драшковић је био балзаковски тип, који иако је привлачио људе одређеног сензибилитета и стварао велику масу својих поклоника, друге је управо својом појавом и својим малограђанским понашањем жестоко одбијао од себе.

Београдска чаршија, стари Београд, желео је, да за репрезентовање националне политике, нарочито оне која се заснивала на обнови антикомунистичких вредности представља личност куд и камо пристојнијих манира, мање реторична, више етична, какав је управо био Војислав Коштуница. Између програма његове странке и Драшковићевог програма, суштински није било никакве разлике, али само спомињање менталитета београдске чаршије, код Драшковића се већ тада јасно уочава псеудокомунистичка антисрпска реторика Радомира Константиновића и његове програмске књиге *Филозофија паланке*, библије Друге Србије, у којој је Константиновић, сложеном и неразумљивим реченичним конструкцијама покушао да докаже да је српска култура, нарочито она која се развијала у 19. веку,

суштински паланачка, спа самим тим и ништавна.. У дух паланке је овај конфузни теоретичар и левичарски поборник постмодернистичког нагваждања, ставио готово све српске великане: од Слободана Јовановића, до Јована Скерлића, Јована Дучића и Милутина Ускоковића, величајући притом „мудрости“ Јосипа Броза Тита и комунистичких дилетаната, који су према његовој визији света престављали; дух светских, универзалних вредности. Из овог личног анимозитета, који није много допирао до обичних људи и гласача, јасно се увиђала дубина Драшковићеве политичке преваре, и његова суштинска припадност Другој Србији – антinationалном, антисрпском покрету који ће лажним сјајем заблистати у периоду петооктобарске досовске транзиције. (Антонић 2008)

Дана 6. августа 2000. године СПО је изјавио да излази на изборе са сопственом листом. У странци је наступио невиђен револт и расулу какво се ретко до тада виђало више није било сумње да је Драшковић изневеритељ који не жели обарање Слободана Милошевића. Драшковићеве присталице које су СПО ушле због монархистичких осећања почеле су масовно да напуштају свог лидера и да се окрећу странкама ДОС-а, међу којима је идеолошки била најближа странка СПО-вског дисидента, Велимира Илића, Нова Србија. СПО се од озбиљно замишљеног покрета изобразио у котерију која је опстала на политичкој власти све до данашњих дана. Јер колико год је међу старим социјалистима била неомиљена Мира Марковић, исто толико је међу старим СПО-вцима била неомиљена Дана Драшковић. Супруге политичких лидера, у овом случају Милошевића и Драшковића у њиховим политичким организацијама водиле су главну кадровску политику и на кључна места постављале своје љубимце, што се у свим досадашњим револуцијама показало као сигуран рецепт за пропаст. Јер да би неко могао да буде љубимац, и звезда одређеног политичког салона он пре тога не сме да буде веродостојна личност, он мора бити мио и драг, симпатичан и спреман да за свој положај истрпи најгора понижења од политичке послуге „великих дама“. Таква политичка послуга са психологијом батлера енглеског лорда, постаје највећа претња по политичку будућност својих шефова, јер управо ова

група улизица, полтрона и интриганата, своју моћ заснива на информацијама које пласира личностима које доносе извесна кадровска решења и значајне одлуке.

Готово целокупна опозициона јавност окренула се против Драшковића. У Црној Гори Мило Ђукановић је бојкотовао савезне изборе чиме је требао да допринесе победи Милошевићевих савезника. Али ни то није био главни разлог Милошевићевог пада, него тај што се у сукобу између ЈУЛ-а и Радикала којем је кумовала Мирјана Марковић, СПС неразумно одрекао Шешелеве помоћи. Без помоћи његових гласача избори су били поприлично несигурни. Сукоб између Милошевића и Шешелја отпочео је у најнезгоднијем могућем тренутку по Слободана Милошевића. Наиме, 9. јула 2000. године Српски радикали су одбили предлог Генералштаба да се Слободану Милошевићу додели орден Народног хероја. Неколико дана касније, 12. јула 2000, Шешелј је напао генерала Небојшу Павковића што се уплиће у идеологију и политику. Шешелј је кренуо самостално у изборе и за председничког кандидата истакао Томислава Николића. Како је кампања одмицала Шешелј је све мање нападао опозицију а све више ЈУЛ. ЈУЛ је у речима српских радикала третиран као политичка пошаст. За сукоб са Шешелјем Милена Арџина је оптужила јуловске мондијалисте и саму Мирјану Марковић. Шешелј је три дана пред изборе оптужио левичарске партије да су извршили државни удар и да се спремају за фалсификовање избора. (Антонић 2014, 345)

Запад је поручио бирачима да пад Милошевића повлачи аутоматско укидање санкција и велику финансијску помоћ Србији. А 23. јула 2000. године, само дан пред изборе Романо Проди обећао је чак 2,5 милијарди евра. *Глас јавности* је водио упорну антимилошевићевску кампању. Опозиција је закупила огроман простор на свим радио станицама. Она је располагала великим новчаним средствима и ова кампања организована је најбоље до тада. Сам почетак преврата који се догодио 5. октобра, почео је 24. септембра, и њега је отпочео, Марко Благојевић, директор ЦЕСИД-а, који је изашао пред камере и изјавио: „Уколико се настави овај тренд Коштуница би могао да победи у првом кругу.“ Више нико није сумњао да је Коштуница победио у првом кругу,

све остало су били покушаји власти да оспори изборе. Суштински ствари тако нису стајале и Коштуница по свему судећи није победио у првом кругу о чему су постојали докази у Савезној скупштини која је Петог октобра, наменски због тога и спаљена, како би се уклонили трагови гласања. Према речима судије Милене Арежине, главни проблем Слободана Милошевића био је његов изборни штаб који је водио актуелни председник Србије Милан Милутиновић, одакле су стизале дезинформације које су људе терале на побуну. Без помоћи Милана Милутиновића тешко да би ДОС добио изборе. Милутиновић, Станишић, Перишић ослобођени су у Хагу као амерички сарадници. Штимер резултата био је Милан Живковић директор Савезног завода за статистику. До 7. октобра 2000. Живковић је Коштуницу попео на 50, 24% (Aрежина 2004, 53-61) Дана 28. септембра 2000. Зоран Ђинђић креће у државни удар. Идућег дана 29. септембра 2000, широм Србије не раде школе, факултети, стоји ваљевски „Крушик“ и „Слобода“ – Чачак као и 7500 тамнавских рудара. Директор копа Слободан Јанићијевић је поднео оставку и придружио се радницима. Истог дана пресечена је Ибарска магистрала на путу Чачак – Љиг. Дана 3. октобра 2000. године блокиран је ауто-пут Београд-Ниш. Истога дана, 2/3. октобар 2000 Милошевић шаље Небојшу Павковића у Колубару, а Бошко Буха командант полиције 4. октобра улази у зграду КОП-а. У исто време, 4. октобра 2000, пред рудник долази Војислав Коштуница. Коштуници се предала бригада Бошка Бухе. Тога дана на државној телевизији прочитана је лажна вест да је СИК поништио део избора. Све радио и телевизијске станице брујале су о одлуци Уставног суда о поништењу председничких избора. Та вест дошла је из Милошевићевог изборног штаба који је водио Милан Милутиновић и није била тачна.

Освануо је 5. октобар, народ је почео да пристиже са свих страна, а полиција није радила свој посао. Окупили су се испред скупштине, а не испред СИВ-а како је замишљао Зоран Ђинђић, и после извесног времена усред облака сузавца, народ је ушао у Скупштину која је почела да гори заједно за изборним материјалом, после чега је опљачкана станица полиције у Мајке Јевросиме и запаљена Зграда РТС-а. Од

полицијског наоружања, са пушком у руци Млађан Динкић је упадао у банке и финансијски систем земље. До краја дана преврат је био извршен.

Преко секретарице „Бисе“, према речима Милене Арежине, Мирјана Марковић је тога дана била потпуно неинформисана. Павковић није употребио војску. Милан Милутиновић је дошао код Милошевића на предају власти. Милошевић је так тада схватио да је потпуно заробљен и да на војску не може да рачуна као и на полицију. Све је било готово. Милошевић је пао у државном удару.

Дана 6. октобра 2000 У Београд је долетео Иванов руски министра иностраних послова (1998-2004) да понуди Милошевићу азил у Русији. Милошевић је ту понуду одбио „Нема разлога због кога бих бежао из сопствене земље.“ Иначе Иванов је са собом повео Марка Милошевића којем је живот у Србији био угрожен. Милошевићу је Коштуница гарантовао безбедност.

Према речима Драгана Хаџи Антића у завери против Милошевића учествовао је Властимир Ђорђевић Рођа, као и Сретен Лукић. Војни и полицијски генерали били су уцењени Хагом. Павковић је тврдио да је добар део војног врха непоуздан. Радомир Марковић, шеф ДБ, каже да га је лично вођа Сурчинског клана Драгољуб Марковић „Крмивоје“ позвао у Скупштину града у штаб опозиције да се преда. (Марковић 2009) Небојша Човић тврди да је опозиција преко Јовице Станишића успоставила чврсту везу са врховима војске и полиције. Ако се све околности узму у обзир јасно се види да је ЦИА преко својих људи у самом врху власти променила режим у Србији који је, према њеним схватањима дотрајао и са којим више није могла да ради.⁴ Таква држава

4 Да ли је, заиста, Милутиновић, те јесени 2000, радио против Милошевића? Милутиновић је, после преврата од 5. октобра, остао председник Србије до децембра 2002. године. Уредно је потписивао све законе и није се појављивао у јавности. По истеку функције, отпечаћена је оптужница из Хага. У Схвенинген је отишао у јануару 2003. године. На привремену слободу пуштен је априла 2005, а фебруара 2009. ослобођен је кривице по свим тачкама оптужнице. У Хагу су само још два Србина ослобођена – Јовица Станишић и Момчило Перишић – обојица, како се тврдило, сарадници ЦИА. Стога је део јавности у Србији закључио да мора да је и Милутиновић ослобођен по истој основи. У том случају, Арежина би могла бити у праву да је Милутиновић био онај „демон“ из Милошевићевог окружења који га је гурнуо у петоктобарску про-

и такав поредак једноставно није могао дуго да опстане и његов крај је био сасвим извештан.

*

Пети октобар 2000. године, био је један у низу значајних „догађања народа“, када је дошло до смене политичких режима у Србији. Такви догађаји у српској и светској историји нису никаква новост, али с разлогом се поставља питање: колико овакви и слични догађаји представљају стварну историјску прекретницу и какав је њихов значај у укупној историји народа и државе у којима су се догодили. Пети октобар 2000. је према неким тумачима представљао пуч, а према другима револуцију, а суштински се радило о државном удару који је имао извесну народну подршку. Узроци петог октобра су бројни, а сам догађај у великој мери организован и оркестриран уз помоћ страних безбедносних служби.

У том смислу Слободан Милошевић је око себе умео да уједини своје противнике. Његов режим иако није имао неки нарочити спољашњи облик, нити је располагао јасном културном политиком ипак је успевао да се одржи на површини, све док није дошао у сукоб са страним фактором, чији су се интереси, привремено, идентификовали са интересима српске опозиције. Милошевић, попут његовог софистициранијег црногорског савременика Ђукановића, владао је уз помоћ добро организоване слабе опозиције, за коју ће се касније испоставити да су многи њени лидери суштински били експозитуре страног фактора у држави. Тај страни фактор у држави на крају је и оборио Слободана Милошевића, уз помоћ управо његове апаратуре силе која га је у једном тренутку одбацила како би прихватила нове политичке играче, у чему се суштински и крије тајна 5. октобра као датума када је држава променила газде, или када је апаратура силе променила кориснике, остављајући оне, који

паст. Међутим, све су то нагађања. Милутиновићево понашање у пресудним данима уочи 5. октобра, ако су истинити горњи извештаји, може се објаснити и његовом политичком кратковидошћу. И све док се не отворе архиве, нећемо знати шта је истина – издаја или лоша процена? Слободан Антонић, *Још није готово*, Вуковић медиа, Београд 2014, стр. 355.

су се чинили свемоћни и који су до јуче суверено владали, на цедилу, приклањајући се новим-старим играчима. Без страног фактора ни његовог дубоког уплива у српске државне и безбедоносне институције, поприлично слаба, политички раздвојена, незрела и претерано сујетна опозиција, издигнута са маргине друштвеног живота не би била способна за преображај који је уследио. Она је, по свему судећи, била маска, фасада, димна завеса иза коју су покретали добро финансирани НВО центри моћи потпомогнути самим врхом безбедоносног апарата, истог оног који је годинама уназад служио Слободану Милошевићу. Речју, слуге су из дворца истерале газду и уместо њега примиле другог, којег су убрзо затим убиле, како би суштински могле вечито да владају дворцем. Тај политички парадокс и данас је на снази, али не само у Србији него и у читавом свету. У том смислу 5. октобар би се могао посматрати као део НАТО агресије на Србију започете почетком деведесетих година а која је своју кулминацију доживеле у седамдесетодневном бомбардовању Србије, 1999. године. С том разликом што је овога пута уз помоћ народа и омладине, који су изигравали димну завесу, добро организованог и вешто спроведеног државног удара малапартијевског типа, дошло до тога да се главна снага читаве организације налазила у апарату силе. Апарат силе жртвовао је своје шефове, како би несметано наставио да ради и функционише. Он је суштински појео државу која није била имуна да се идејно и идеолошки одупре страном фактору. Стога нимало не чуди што су се петооктобарске промене изродиле у највећу и најзначајнију политичку манипулацију над српским народом уз јавно учешће тог истог народа, а крајњи резултат те манипулације је за последицу имало опште безнађе и апатичност, као и хипертрофију свих негативних појава које су постојале и у периоду владавине Слободана Милошевића: криминала, корупције, опште деструкције јавног, културног и просветног живота.

Данас у време неоколонијализма, окупација се не врши више уз помоћ војске, тај начин је доста примитиван и скуп, него уз помоћ новца, компанија и адвоката. А читав процес базира се на недефинисаном имовинском статусу. Зато је од посебне важности непознавање историје сопственог

народа као и стварањем низа појава правно-формалног дисконтинуитета, покушај да се одређена имовина у доста сумњивим околностима трансформише и у крајњој линији опљачка, као и да се тој пљачки на крају да извештај легитимитет. НВО сектор показао се посебно опасним у подручју просвете, где је дошло до тзв. болоњизације високог образовања као и до масовне појаве приватних школа и факултета који су постали покриће за креирање будућег политичког естаблишмента. У Србији купљена диплома постала је један од главних предуслова за добијање политичког положаја. На тај начин, гомила некомпетентних политиканата у парламентима и на локалу, склона корупцији и богаћењу потпуно некритички изгласаваће све оне законске одлуке које им се нареди, а за узврат добијаће своје парче у читавом систему корупције.

Србија је и у новом, 21. веку, била и остала једначина са три непознате: држава недефинисаних националних граница и суверенитета, са становништвом расутим по целом свету а нарочито са недефинисаном влашћу, коју од Петог октобра 2000. као да постављају, подржавају, и координирају странци. Управо у овој последњој непознатој могли бисмо да на најбољи могући начин оценимо историјску вредност 5. октобра, дана када се страни фактор први пут на отворен начин умешао у српски политички живот, запосео српске институције силе (војску, полицију, администрацију) и преко њих почео да утиче на свакодневни политички, економски и културни живот у земљи. А када се то догоди, онда се с правом може закључити да је та држава изгубила свој суверенитет и да се претворила у једну од многобројних земаља неоколонијалног типа, где постоје владе и државне институције, али само као вешти симулатори стварности, док се о свему питају и одлучују странци, који своју управу скупо наплаћују, преко читавог система разноразних економских, политичких и медијских монопола, којим да би могли несметано функционисати, морају на сваки начин обезвредити, уништити, превредновати: просветне, културне и идејне садржаје на којима једна држава и један народ почивају. У том смислу 5. октобар 2000. је био дан када је Србија, таква каква јесте, коначно, својом вољом, уз страну

помоћ, закорачила у глобални свет. Какав је то свет и колико је добар, знамо сви ми који већ двадесет година живимо у њему.

Главни проблем у поимању 5. октобра и петооктобарских промена јесте у чињеници да је у овом преокрету дошло до типичне крађе народне воље, што је на крају резултирало класичним изневеравањем народних маса које су се недуго после тога осетиле резигниране и разочаране у нове властодршце, потпуно неспособне да се у турбулентним временима одрже на власти. Тај политички пресек главом је платио Милошевићев најзначајнији противник и миљеник Запада, др Зоран Ђинђић, чим је покушао да под контролу стави апарат силе који га је фактички довео на власт.⁵

Ђинђић је био нарцисоидан човек, прилично стран српском националном бићу, личност без Србима прихватљиве харизме, ни добар говорник, а још мање добар предавач, више је личио на неког студента са светских универзитета. Долазио је из средине ангажованих интелектуалаца која је имала мало контакта са организованим бирократским радом и државном апаратуром. И сама странка на чијем је челу био савршено се уклапала у тај студентски клише.

Од свих политичких организација Демократска странка је по свом изгледу и духу који је у њој владао највише била интелектуалистичка, више је личила на неко удружење професора и студената шездесет осмаша него на озбиљну политичку организацију. У тој средини Ђинђић се савршено сналазио али вођење државе захтевало је знатно већу дисциплину, озбиљност и искуство које му је очигледно недостајало. Он је прецењивао снагу сопствене интелигенције као што је потцењивао значај безбедоносних апаратура, на које се Слободан Милошевић у доба своје највеће моћи ослањао. Организовани криминал, израстао

5 Ђинђић је у читавом догађају тврдио да није било никакве „теорије завере“. Његова верзија догађаја заснивала се на једноственој чињеници да је он лично успоставио односе са Легијом као комадантом специјалних јединица ДБ-а како би се спречио Тјенанмен на београдским улицама. Ђинђићева изјава, иако легитимна, мора се узети са извесном резервом, јер он је у том тренутку, као политичар желео максимално да експлоатише снагу догађаја који му је давао политички легитимитет: Зоран Ђинђић, *Србија у Европи*, Танјуг, Београд 2003, стр. 123.

из система државне безбедности лако се претворио у силу која је послужила најпре странцима – стварним господарима ситуације у Србији, а потом и лојалним политичарима. Тај опасни ортаклук Зоран Ђинђић, човек без довољне подршке у народу покушао је да надигра и преигра, али за разлику од Слободана Милошевића чија се владавина поклопила са падом комунизма и кога су догађаји буквално престизали, Зоран Ђинђић је владао у времену извесног историјског успоравања.

Петооктобарске промене пратиле су мали никад нерегистровани балкански рат на Косову и Македонији и у Македонији који ће на крају резултирати Преспанским споразумом и неком врстом албанизације ове некадашње југословенске републике. Историјски парадоксално звучи али управо је Зоран Ђинђић, човек који је Милошевића послао у Хаг био један од политичких настављача његове балканске политике. То наслеђе на крају је платио главом. Од његовог убиства па све до данашњих дана, комплетна српска политичка елита фактички је послушничка, без реалне моћи и ауторитета.

Међутим, око 5. октобра, данас двадесет година касније, може се слободно рећи да се развијала извесна „фама“ и то не без политичког интереса, нарочито од стране његових протагониста и актера, који су у митологизацији овог догађаја и давања му значаја историјске прекретнице желели, с пуним правом, да себи и свом раду припишу неки виши, „епохални“ историјски значај и карактер, наравно, правдајући и свој политички неуспех, општом несхваћеношћу, исте оне масе народа која их је у једном тренутку следила и на чије су се чело, вољом различитих фактора ставили. Али, управо они, вођи 5. октобра, су својим „способностима“ одмах по доласку на власт успели да се изборе да се ниједан проблем не реши, што је код народа који их је уличном акламацијом подржавао, оставило доста рђав утисак.

Стога је већ 2008. године, поновним доласком на власт СПС-а и Ивице Дачића у последњој петооктобарској влади др Мирка Цветковића, дошло до извесног отклона од 5. октобра, као једног од најнеуспешнијих државних преврата у српској историји. Тај отклон касније, довео је до коначног краха његове

доста апстрактне и практично неизводљиве идеје која је добија своју трагичну, комичну и фарсичну варијанту. Данас, двадесет година касније нико од актуелних актера 5. октобра, није више на активној политичкој сцени. На челу Србије су данас ни који су се тог петооктобарског дана 2000. налазили на супротној страни: Александар Вучић, Ивица Дачић, Драган Марковић Палма и др. Некадашња досовска опозиција и позиција је у овом часу подељена, разбијена и неефикасна. Ни трага ни гласа од 5. октобра и од петооктобараца. Они су данас својим радом и трудом успели да постану део политичке прошлости и пример политичких промашаја, чију цену и политичке грешке, на жалост, плаћа читав српски народ.

РЕФЕРЕНЦЕ

Антић Чедомир, *Српска историја*, Вукотић медиа, Београд 2013.

Антонић Слободан, *Још није готово*, Вукотић медиа, Београд 2014.

Антонић Слободан, *Културни рат у Србији*, Завод за уџбенике, Београд 2008.

Арежина Милена, *Ноћ преваре дан издаје*, Београд 2005.

Бујошевић Драган и Радовановић Иван, *5. октобар: двадесет четири сата преврата*. Медија центар, Београд 2001.

Булатовић Момир, *Правила ћутања: истинити политички трилер са познатим завршетком*, Народна књига – Алфа, Београд 2004.

Булатовић Момир, *Слободан Милошевић, Неизговорена одбрана*, Зограф, Етра, Ниш, Подгодица 2006.

Граховац Благоје, *Гласови из глуве собе*, Лагуна, Београд 2015.

Душанић Јован, *Економија постмодерне и неолиберализам*, Филип Вишњић 2020.

Драшковић Вук, *Мета*, Новости, Београд 2009.

Ђинђић Зоран, *Србија у Европи*, Таџуг, Београд 2003.

Ђукић Славољуб, *Како нам се догодио вођа*, Филип Вишњић,

- Београд 1992.
- Јовић Борисав, *Од Газиместана до Хага: време Слободана Милошевића*, Метафизика, Београд 2009.
- Марковић Радомир, *Казна без злочина*, Београд, 2009.
- Милошевић Никола, *Политички споменар, Од Броза до ДОС-а*, Информатика, Београд 2006.
- Милошевић Слободан, *Тајни транскрипти: 1995-1998*, Профил, Београд 2009.
- Николић Коста, *Политички портрет Слободана Милошевића 1988–1991, Токови историје, Часопис Института за новију историју Србије*, 1/2013, стр. 259-286.
- Панић Милан, *Мисија мира – Дејтон је моја идеја*, Вукотић Медиа, Београд 2014.
- Робертс Ајвор, *Разговори с Милошевићем*, превео са енглеског Лазар Мацура, Службени гласник, Београд 2012.
- Селић Момчило, *Авети, Страва*, Друштво Српска Крајина, Београд 1995.
- Шешел Војислав, *Наркоманија Вука Манитога*, Српска радикална странка, Београд 2001.
- Шешел Војислав, *Фалсификована воља народа*, Српска радикална странка, Београд 2001.
- Шешел Војислав, *Црвени тиранин са Дедиња*, Српска радикална странка, Београд 2001.
- Шешел Војислав, *Главни Милошевићев опозиционар*, Српска радикална странка, Београд 2001.
- Шешел Војислав, *Милан Панић мора пасти*, Српска радикална странка, Београд 2001.
- Шешел Војислав, *Сведок одбране Слободана Милошевића у Хашком процесу*, Српска радикална странка, Београд 2005.
- Marković Mirjana, *Između Istoka i Juga, dnevnik*, GmG, Beograd 1996.

Bojan Draskovic**THE FALL OF SLOBODAN MILOSEVIC****Resume**

In the article, the author tries to explain the fall of Slobodan Milosevic's regime. Slobodan Milosevic was a very authoritative and strong person, who ruled Serbia and the Yugoslavia in impossible conditions of international isolation. His regime was extremely improvisational and he besieged as much as possible. His fall was largely due to a wrong assessment of the situation, but also to the conflict with the Radicals, as well as the favored of party JUL in relation to its original SPS party. In the October 5 changes, with the help of dissatisfied citizens, but also parts of the army and police, with the financial support of Western intelligence services, in a kind of covert coup, the regime of Slobodan Milosevic fell. The factors that overthrew him wanted the state to return to normal, but they had to pay an extremely high price for that to the West, which tried in every way to punish Serbia and Serbs, as well as its leader, who experienced political and historical rehabilitation, and from a negative historical phenomenon became a positive historical figure.

* Овај рад је примљен 27. фебруара 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 20. марта 2021.године.